

Список використаних джерел

1. Нікітенко В. О., Воронкова В. Г., Череп А. В. Концепція культури безпеки як чинника соціальної відповідальності організацій. *Стратегічні пріоритети розвитку підприємництва, торгівлі та біржової діяльності: матеріали IV-ої Міжнародної науково-практичної конференції*, 10-11 травня 2023 року. Запоріжжя, 2023. С. 80-84.
2. Vitalina A. Nikitenko, Valentyna H. Voronkova, Regina Andriukaitiene, Roman I. Oleksenko. The crisis of the metaphysical foundations of human existence as a global problem of post-modernity and the ways of managerial solutions. *Propósitos y Representaciones Jan.* 2021, Vol. 9, SPE (1), e928. URL: <http://revistas.usil.edu.pe/index.php/pyr/article/view/928> (дата звернення 28.11.2025).
3. Gramchuk M., Nikitenko V., Voronkova V. Smart city 3.0 digital management concept in the context of sustainable green development goal. *Baltic Journal of Economic Studies*. Baltic Journal of Economic Studies. 2024. Vol. 10(4). P. 178-185.
4. Voronkova V., Nikitenko V., Oleksenko R., Cherep A., Cherep O. Harba, H. (2024). The Creative Development of Green Ecotourism Concepta sa Sustainable Development Factor. *Revista dela universidad del Zulia*. 2024. Vol. 15(42). P. 370-388.

УДК 338.2:339.9

ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗОВНІШНЬОЇ ДОПОМОГИ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ДОБРОБУТ НАСЕЛЕННЯ КРАЇН-РЕЦИПІЄНТІВ

Палієнко Т. П.

доктор філософії з економіки, старший викладач,
Національний університет «Києво-Могилянська академія»,
м. Київ, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5978-0721>

Сучасний розвиток економіки важко уявити без діяльності міжнародних організацій розвитку, зокрема Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), Міжнародного валютного фонду, Світового банку та регіональних банків розвитку. Ці інституції декларують свою місію як сприяння довгостроковому економічному зростанню та підвищенню добробуту населення в країнах, що розвиваються, проте практичні результати їхньої діяльності є неоднозначними. За офіційними даними, у 2023 році загальний обсяг офіційної допомоги розвитку (Official Development Assistance, ODA) становив 223,7 млрд дол. США та 212,1 млрд дол. США у 2024 році, що на 7,1% менше порівняно з попереднім роком [1; 2]. Основними чинниками скорочення стали зменшення гуманітарної допомоги (насамперед Україні) та зниження витрат на підтримку біженців у країнах-донорів. Скорочення ODA відбулося у 22 країнах-донорах, тоді як лише 10 країн збільшили внески. Найбільшими донорами залишились США, Німеччина, Великобританія, Японія та Франція, що підтверджує концентрацію фінансової ваги у невеликого кола держав [2]. У значній частині країн-учасниць зовнішня допомога не забезпечує очікуваних соціально-економічних ефектів, а інколи навіть поглиблює дисбаланси, підвищує соціальну нерівність, гальмує локальне виробництво та створює боргову залежність. Тому постає фундаментальне питання: чи дійсно участь у програмах міжнародних інституцій сприяє підвищенню реального добробуту населення, чи ж формує нові структурні дисбаланси?

Одним з найбільш критичних наслідків взаємодії з міжнародними фінансовими інституціями є формування боргової залежності. За офіційними даними Світового банку, загальний зовнішній борг країн із низьким та середнім доходом у 2023 році досягнув рекордних 8,8 трлн дол. США, що на 8% більше, ніж у 2020 році [3]. Зростання боргового навантаження супроводжується зростанням витрат на обслуговування боргу, що створює серйозні бюджетні ризики для таких держав, зокрема за умов високих відсоткових ставок, і,

як наслідок, змушує їх брати нові позики для сплати старих, скорочуючи соціальні програми та державні інвестиції. У 2023 р. ці країни виплатили рекордні 1,4 трлн дол. США на обслуговування боргу, що є найбільшою сумою в історії [3]. Отже проблема полягає в темпах зростання боргу порівняно з доходами, наприклад у країнах-реципієнтах пільгових кредитів Міжнародної асоціації розвитку (ІДА) за період 2012-2022 років борг зріс на 134%, тоді як валовий національний дохід збільшився лише на 53% [4]. Тобто зростання боргу суттєво перевищило темпи зростання економіки країн із низьким доходом, що посилює боргове навантаження на ці країни. Цей дисбаланс відображає високий ризик боргової залежності у країнах-реципієнтах ІДА, а також зростаючі труднощі з обслуговуванням боргу, особливо на тлі слабкого економічного зростання у багатьох із них.

Конкретний приклад Шрі-Ланки ілюструє катастрофічні наслідки боргової пастки, зокрема у 2022 році країна з зовнішнім боргом приблизно 51 млрд дол. США витратила понад 40% доходів державного бюджету лише на обслуговування боргу [5]. Через боргову кризу Шрі-Ланка оголосила дефолт у квітні 2022 року, ставши першою країною Азіатсько-Тихоокеанського регіону, яка скоїла це в XXI столітті, і, як наслідок, виникла глибока економічна криза, включно з гострою гуманітарною проблемою, дефіцитом палива, медикаментів, продуктів, а також масовими пожежами протестів і політичною нестабільністю та різким зростанням бідності. У вересні 2022 року інфляція становила 67,4%, а кількість людей, що живуть за межею бідності, зростає утричі [6].

Надання кредитів міжнародними організаціями майже завжди супроводжується умовами щодо структурних реформ, таких як скорочення державних витрат (у т. ч. на соціальне забезпечення), девальвація валюти та приватизація промисловості. Аналіз даних ОЕСД за 2022 рік показує, що після впровадження програм структурної перебудови ВВП країн зростав на 2-5% на рік, тоді як реальні доходи домогосподарств збільшувалися лише на 0-1% або навіть знижувалися в перші роки реформ [7]. Це означає, що макроекономічні показники демонструють відновлення, але добробут домогосподарств ні, що є однією з критичних точок у взаємовідносинах міжнародних організацій та країн-реципієнтів. Історичний кейс Замбії є показовим, коли економічні проблеми країни, що почалися з арабського нафтового ембарго 1970 року та низьких цін на мідь, змусили уряд звернутися до МВФ за допомогою, де умови отримання кредитів включали скорочення соціальних витрат.

Для узагальнення вище наведених аргументів та систематизації основних напрямів впливу міжнародних організацій розвитку на добробут населення, доцільно представити їх у порівняльній таблиці 1.

Таблиця 1

Основні ефекти взаємодії з міжнародними організаціями розвитку

Напрямок впливу	Позитивні ефекти	Негативні наслідки
Фінансова підтримка (кредити, гранти)	Доступ до дешевших ресурсів, можливість фінансувати інфраструктуру, соціальні програми	Боргова залежність, зростання виплат за відсотками, фіскальні ризики
Технічна допомога та експертиза	Підвищення якості управління, прозорості, аналітичної спроможності	Нав'язування зовнішніх моделей, низька адаптивність до локальних умов
Структурні реформи	Стабілізація макроекономіки, інвестиційна привабливість	Скорочення соціальних витрат, зростання нерівності, падіння доходів домогосподарств
Гуманітарні програми та підтримка населення	Зменшення бідності у короткостроковій перспективі	Неефективність, фрагментованість, залежність від допомоги
Розвиток інфраструктури	Покращення умов життя, прискорення економічної активності	Корупційні ризики, нерациональне використання коштів

Джерело: власна розробка автора

Аналіз таблиці показує, що взаємодія з міжнародними організаціями розвитку має водночас потенціал для економічного підсилення і суттєві ризики, які можуть нівелювати очікуваний ефект. Позитивні результати найчастіше проявляються у сферах інституційної підтримки, інфраструктурних проєктів та макроекономічної стабілізації, тоді як негативні наслідки переважно пов'язані з борговою залежністю та соціальними втратами від умов програм. Зіставлення цих ефектів свідчить, що успіх міжнародної допомоги значною мірою визначається внутрішньою спроможністю країни ефективно управляти ресурсами та адаптувати зовнішні вимоги до власного економічного контексту.

Отже, зовнішня допомога розвитку відіграє важливу роль у підтримці економічної стабільності та модернізації країн із низьким і середнім доходом, однак її ефективність залишається неоднозначною. Значні фінансові ресурси, що надходять через офіційну допомогу з розвитку, кредити та технічну допомогу, не завжди трансформуються у підвищення реального добробуту населення, оскільки супроводжуються борговими ризиками, умовністю реформ та нерівномірним розподілом вигод. Аналіз показує, що темпи зростання зовнішнього боргу часто випереджають економічну динаміку, формуючи структурну залежність та збільшуючи фіскальні обмеження для соціальних програм. Програми структурної перебудови, попри позитивний вплив на макроекономічні показники, нерідко призводять до короткострокового падіння доходів домогосподарств і посилення нерівності. Водночас країни, які поєднують міжнародну підтримку з внутрішніми інституційними реформами, стратегічним плануванням та ефективним управлінням ресурсами, отримують значно більший позитивний соціально-економічний ефект. Відповідно, добробут населення не є автоматичним наслідком міжнародної допомоги, а скоріше, залежить від здатності держави адаптувати зовнішні інструменти під національні потреби та уникнути боргових і структурних пасток.

Список використаних джерел

1. Global Donor Platform for Rural Development. OECD: Official development assistance (ODA) 2023 figures and trends. *Global Donor Platform for Rural Development*. URL: <https://www.donorplatform.org/post/news-and-op-eds/oecd-official-development-assistance-oda-2023-figures-and-trends/> (date of access 20.11.2025).
2. Hellenic Aid. Preliminary Official Development Assistance (ODA) Levels in 2024. *Hellenic Aid*. URL: <https://hellenicaid.mfa.gr/en/preliminary-official-development-assistance-oda-levels-in-2024/> (date of access 20.11.2025).
3. World Bank Group. International Debt Report 2024. *World Bank*. URL: <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2024/12/03/developing-countries-paid-record-1-4-trillion-on-foreign-debt-in-2023> (date of access 20.11.2025).
4. World Bank Group. International Debt Report 2023. *World Bank*. URL: <https://www.worldbank.org/en/news/feature/2024/01/31/record-ida-replenishment-essential-as-debt-crisis-looms> (date of access 20.11.2025).
5. International Monetary Fund. Sri Lanka. *International Monetary Fund*. URL: <https://www.imf.org/en/countries/lka> (date of access 20.11.2025).
6. TRADING ECONOMICS. Sri Lanka Inflation Rate. *TRADING ECONOMICS*. URL: <https://tradingeconomics.com/sri-lanka/inflation-cpi> (date of access 20.11.2025).
7. Organisation for Economic Co-operation and Development. The effect of structural reforms: Do they differ between GDP and adjusted household disposable income?. 2022. 23 p. URL: <https://doi.org/10.1787/def775b1-en> (date of access 20.11.2025).